

ПРЕЗИДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

09.09.2015

м.Київ

№ 197

Про наукову та науково-організаційну діяльність Інституту гідробіології НАН України

Заслухавши та обговоривши інформацію академіка-секретаря Відділення загальної біології НАН України академіка НАН України В.В.Моргуна про результати розгляду на розширеному засіданні Бюро відділення звіту про наукову і науково-організаційну діяльність Інституту гідробіології НАН України за 2010–2014 рр., Президія НАН України відзначає, що в інституті виконуються важливі фундаментальні та прикладні дослідження в галузі гідробіології, іхтіології, радіобіології та біотехнології.

Зокрема, науковцями Інституту гідробіології НАН України протягом 2010–2014 рр. з'ясовано закономірності структурно-функціональної організації екосистем континентальних водойм, розроблено нові теоретичні положення та концептуальні засади з питань взаємодії абіотичних компонентів і біотичних складових на різних рівнях організації – від клітинного до екосистемного, оцінено сучасний стан ряду різнотипних акваторій України та їхньої біоти з урахуванням впливу природних і антропогенних чинників, розроблено наукові основи та нові методи біоіндикації гідроекосистем, встановлено особливості трансформації прісноводних екосистем під впливом техногенних забруднень, опрацьовано нові методи біологічного очищення забруднених вод і заходи, спрямовані на поліпшення стану водойм та уникнення негативних екологічних наслідків діяльності промислових об'єктів, пов'язаних з водними екосистемами. Вперше виявлені особливі шляхи еволюційного процесу в екосистемах Дніпровських водосховищ, зміни їх біорізноманіття та біоресурсного потенціалу.

Досліджено розповсюдження та розвиток інвазивних видів у континентальних водоймах і водотоках України. У водосховищах Дніпра виявлено поширення 18 чужорідних видів мікрowodоростей, 25 видів безхребетних тварин і 15 видів риб. У інвазійних видів гідробіонтів, що відзначаються високими адаптаційними можливостями,

zareєстровано значну фенотипічну мінливість фізіолого-біохімічних характеристик та морфометричних показників залежно від умов їхнього існування.

Встановлено, що кліматичні зміни, які викликають підвищення температури водного середовища, призводять до структурно-функціональних перебудов основних біотичних угруповань прісноводних екосистем. Виявлено, що індукований кліматичними змінами дефіцит кисню в придонних шарах водойм спричиняє їх вторинне забруднення токсикантами, а зростання середньорічних та максимальних температур у багатьох біотопах призводить до зниження ефективності відтворення риб, особливо оксифільних видів. Виявлені істотні зміни фізіолого-біохімічного стану гідробіонтів та їхнього адаптаційного потенціалу.

Вперше розроблено фундаментальні основи класифікації та інтегральної оцінки екологічного стану річкових систем на основі біомаркерів у межах основних транскордонних річкових басейнів України (Дніпра, Дунаю та Дністра) у контексті екорегіонів та з використанням підходу, що декларується Водною рамковою директивою Європейського Союзу 2000/60.

Результати досліджень знайшли впровадження переважно в заходах природоохоронного спрямування, які сприяють невиснажливому використанню водних ресурсів, уникненню екологічних катастроф та ліквідації наслідків негативної дії природних і техногенних факторів.

Інститут гідробіології НАН України активно співпрацює з 11 вітчизняними вищими навчальними закладами. В інституті щорічно проходять виробничу практику і виконують дипломні роботи від 30 до 65 студентів вищих навчальних закладів, які спеціалізуються в галузі гідробіології, іхтіології, екології.

Учені Інституту гідробіології НАН України підтримують міжнародні зв'язки в рамках міждержавного й міжакадемічного науково-технічного співробітництва та на основі прямих двосторонніх угод з академічними установами Білорусі, Болгарії, Молдови, Великої Британії, Канади, Польщі, Росії, Румунії та Угорщини. Протягом звітного періоду виконано шість двосторонніх міжнародних проектів, наразі виконуються роботи зі спільного екологічного моніторингу, оцінки та обміну інформацією з метою інтегрованого управління регіоном дельти Дунаю разом з ініціативою ENVSEC під егідою Міжнародної комісії із захисту річки Дунай. Провідні науковці установи виконують функції експертів у таких міжнародних організаціях, як МАВ UNESCO, ICPDR, IAD, Європейський регіональний центр екогідрології під егідою ЮНЕСКО, Національний комітет України з Міжнародної гідрологічної програми Всесвітньої метеорологічної організації.

За звітний період співробітниками інституту захищено 16 кандидатських та 3 докторських дисертації, видано 4 підручники для вищої школи, 17 монографій, 679 статей (у тому числі 154 статті за кордоном), 10 одиниць довідникової та методичної літератури, 616 тез доповідей, отримано 32 патенти, а також підтримується чинність 28 патентів.

Інститут видає «Гидробиологический журнал» з періодичністю 6 номерів на рік, який перевидається англійською мовою у США.

На 01.01.2015 згідно зі штатним розписом загальна чисельність працівників в інституті становила 276 осіб, з них 1 академік НАН України, 136 наукових співробітників (середній вік 52 роки), 15 докторів наук (середній вік 65 років) та 58 кандидатів наук (середній вік 48 років). Молоді співробітники до 35 років, що працюють у наукових підрозділах, разом з аспірантами складають 38%.

У структурі Інституту гідробіології НАН України 8 науково-дослідних відділів, 1 структурна лабораторія та центр колективного користування науковими приладами НАН України – Гідроекологічний аналітичний центр (8 з цих підрозділів очолюють доктори наук і 2 – кандидати наук) та допоміжні підрозділи.

Разом з тим Президія НАН України відзначає, що у діяльності Інституту гідробіології НАН України є певні недоліки та невирішені питання.

Зокрема, недостатня увага приділяється молекулярно-генетичним дослідженням різних таксономічних груп гідробіонтів, роботам у галузі мікробіології та протистології.

На фоні широкого міжнародного співробітництва недостатньою є координаційна робота в межах України. З метою раціональнішого використання матеріально-технічної бази акваріального комплексу слід вжити заходів для розширення співпраці з іншими установами НАН України та необхідно створити умови для ширшого використання акваріального комплексу як бази для проведення гідробіологічних досліджень.

Невиконаними залишаються заходи щодо ефективного утримання та належного використання наукових суден.

Результати наукових розробок недостатньо представлені в статтях, засобах масової інформації, на сайті установи та в науково-популярних виданнях. Кількість друкованої продукції у вигляді статей становить лише 1 публікацію на 1 наукового співробітника на рік.

Залишається недостатнім забезпечення електронними ресурсами, що в багатьох випадках становить перешкоду для інтеграції вчених у сучасний науковий інформаційний простір. Потребує вдосконалення Web-сайт установи та профільного журналу, оснащення бібліотеки інституту сучасним програмним забезпеченням і формування електронної бази видань.

Є певні недоліки з ведення документації, потребує оновлення колективний договір.

За наявності сучасних належно оснащених лабораторій не повною мірою використано можливості щодо їх сертифікації, у першу чергу це стосується відділів гідрохімії, радіоекології, екологічної токсикології, що ускладнює їх широке використання.

Недостатньо активною є робота інституту із залучення додаткового фінансування, внаслідок чого частка надходження коштів до спеціального фонду державного бюджету за 2010–2014 рр. зменшилася порівняно з попереднім періодом з 15% до 11% від загального обсягу фінансування установи.

Президія НАН України постановляє:

1. Інформацію академіка-секретаря Відділення загальної біології НАН України академіка НАН України В.В.Моргуна про результати розгляду на розширеному засіданні Бюро відділення звіту про наукову та науково-організаційну діяльність Інституту гідробіології НАН України за 2010–2014 рр. взяти до відома.

2. Схвалити діяльність Інституту гідробіології НАН України за 2010–2014 рр.

3. Затвердити акт комплексної перевірки Інституту гідробіології НАН України за звітний період.

4. Основними науковими напрямками Інституту гідробіології НАН України залишити ті, що були затверджені постановою Президії НАН України від 21.04.2010 № 108.

5. Зобов'язати Інститут гідробіології НАН України (академік НАН України В.Д.Романенко):

5.1. Вжити заходів для усунення недоліків, зазначених в акті комплексної перевірки діяльності інституту за звітний період.

5.2. Протягом 2016-2020 рр. активізувати наукові дослідження з молекулярної біології, мікробіології, протистології та посилити увагу до науково-дослідних робіт зі створення сучасних біотехнологій, з цією метою включити вказані дослідження до тематичних планів установи.

5.3. Протягом 2016-2020 рр. поглибити співпрацю з профільними установами НАН України та створити умови для ширшого використання акваріального комплексу як бази для проведення гідробіологічних досліджень, а також провести сертифікацію лабораторій інституту.

5.4. Протягом 2016 р. активізувати роботу з узагальнення та публікації матеріалів досліджень у наукових фахових виданнях та популяризації наукових і науково-технічних розробок науковців інституту, у тому числі в Інтернеті.

5.5. Вжити заходів щодо омолодження кадрового складу висококваліфікованих науковців – докторів та кандидатів наук, а також забезпечити протягом наступних п'яти років захист 5 докторських та 24 кандидатських дисертацій.

5.6. Протягом 2016-2020 рр. активізувати роботу з участі науковців у конкурсних наукових проектах та домогтися збільшення обсягів надходжень до спеціального фонду установи до 10-15% від загального фінансування установи.

5.7. До 2016 р. разом з профільними академічними установами розробити та узгодити з відповідними підрозділами НАН України комплексний план заходів щодо ефективного використання об'єктів дослідницького флоту різними установами НАН України з урахуванням можливості організації Центру колективного користування науково-дослідним флотом НАН України.

6. Контроль за виконання цієї постанови покласти на Відділення загальної біології НАН України та Науково-організаційний відділ Президії НАН України.

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України

Б.Є.Патон

Головний учений секретар
Національної академії наук України
академік НАН України

В.Л.Богданов